

ΧΡΗΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ
ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1884

39ο Συμπόσιο Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης

Αθήνα, 30 Μαΐου – 1 Ιουνίου 2019

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ

Ιδεολογική και πολιτισμική πρόσληψη του Βυζαντίου
από τους άλλους λαούς (7ος-15ος αιώνας)

Παρασκευή, 31 Μαΐου και Σάββατο, 1 Ιουνίου 2019

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΚΑΙ ΧΡΗΣΤΙΑΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Πέμπτη, 30 Μαΐου 2019

9:00 Έναρξη του Συμποσίου

Πρωινή Συνεδρία

**ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ, ΠΡΩΤΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ
και ΜΕΣΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ, ΨΗΦΙΔΩΤΑ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΑ**
ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΥΝ: Νικόλαος Γκιολές και Γεώργιος Πάλλης

- 9:15** **Γεώργιος Δεληγιαννάκης**, «Διόνυσος ο Λυτρωτής. Χίλια μάρκα για μια αναφορά σε αρχαίο κείμενο»: Οι ερμηνευτικές περιπέτειες του ψηφιδωτού της «Οικίας του Αιώνα» και η σημασία του για την μελέτη της κωνσταντινείας περιόδου
- 9:30** **Χαράλαμπος Μπακιρτζής**, Πού γίνεται το λάθος στην Ροτόντα;
- 9:45** **Πέλλη Μάστορα**, Εντοίχια ψηφιδωτά σε ανασκαφικά ευρήματα: ένας ανεκμετάλλευτος θησαυρός αρχαιολογικών γνώσεων
- 10:00** **Κωνσταντίνος Θ. Ράπτης**, Ορισμένες παρατηρήσεις και ερωτήματα σχετικά με την παλαιοχριστιανική αρχιτεκτονική στη Θεσσαλονίκη
- 10:15** **Παναγιώτης Μπίρταχας, Νίκη Σαλεμή και Αποστολία Οικονομοπούλου**, Αποσαφήνιση του χρονικού των κατασκευαστικών φάσεων της βασιλικής Β στον αρχαιολογικό χώρο των Φιλιππων
- 10:30** **Νικόλας Κυριακίδης, Πλάτων Πετρίδης και Stéphanie Zugmeyer**, Αποκαλύπτοντας τους πρωτοβυζαντινούς Δελφούς: οχυρώσεις και κοινωνία
- 10:45** **Νίκος Τσιβίκης**, Νέα στοιχεία για τον υλικό πολιτισμό και την ζωή στην πόλη του βυζαντινού Αμορίου: ανασκαφή στο Μεγάλο Κτίριο
- 11:00** Συζήτηση
- 11:30** Διάλειμμα

11:50 Παρουσίαση των επιτοίχιων ανακοινώσεων

Ελένη-Αθηνά Αγγέλη, Μελέτη διαμόρφωσης περιβάλλοντος χώρου του ναού του Αγίου Γεωργίου Ακραιφνίου

Σάββας Πραστήτης, Μεταβυζαντινές φορητές εικόνες της Παναγίας από την ελεύθερη επαρχία Αμμοχώστου

Αλέξανδρος Παπαδόπουλος, Κωνσταντίνος (1713-1723) και Κωνσταντίνος Αδριανουπολίτης (1742-1756;) Ταυτοπροσωπία ή δύο διαφορετικοί αγιογράφοι;

Denis Jolshin, On the variety of stone civil architecture in 10th-13th century Rus'

**ΜΕΣΗ και ΥΣΤΕΡΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ, ΓΛΥΠΤΙΚΗ, ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑ**

ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΥΝ: Όλγα Βάσση και Κλήμης Ασλανίδης

12:15 Σταύρος Μαμαλούκος, Παρατηρήσεις στην οικοδομική ιστορία και την αρχιτεκτονική του ναού του Πρωτάτου στις Καρυές του Αγίου Όρους

12:30 Πλούταρχος Θεοχαρίδης, Η κτιριακή επέκταση του Βατοπεδίου κατά τον ύστερο 12ο αιώνα και ο άγιος Σάββας ο Σέρβος

12:45 Σωτήρης Βογιατζής και Γεωργία Μακρυνόρη, Ο ναός του Αγίου Ανδρέα κοντά στην αρχαία Γόρτυνα Αρκαδίας

13:00 Αθανάσιος Κουμάντος, Ξύλινες δομικές ενισχύσεις στη βυζαντινή ναοδομία

13:15 Σταύρος Γουλούλης, Η ανάγλυφη επιτύμβια πλάκα από το διακονικό του Αγίου Αχιλλείου Πρέσπας

13:30 Στυλιανός Οικονόμου, Η παράσταση του αγίου Δημητρίου ως βουλγαροκτόνου και η ιδεολογική διαμάχη μεταξύ Βυζαντινών και Βουλγάρων (τέλη του 12ου – 13ος αιώνας)

13:45 Πασχάλης Ανδρούδης, Το ζήτημα των σελτζουκικών επιδράσεων στην παλαιολόγεια τέχνη του δεύτερου μισού του 13ου – πρώτου μισού του 14ου αιώνα. Νέες θεωρήσεις, χρονολογήσεις και υποθέσεις

14:00 Συζήτηση

14:30 Λήξη της Πρωινής Συνεδρίας

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΥΝ: Σταύρος Μαμαλούκος
και Πλούταρχος Θεοχαρίδης

- 16:00** **Μαρίνα Μυριανθέως-Κουφοπούλου**, Παρατηρήσεις στις οικοδομικές φάσεις του καθολικού της Ιεράς Μονής Αγίας Τριάδας Μετεώρων
- 16:15** **Αφροδίτη Πασαλή**, Ο ναός της Αγίας Παρασκευής στο Πάτερο Ιωαννίνων
- 16:30** **Κλήμης Ασλανίδης**, Ο ναός της Αγίας Τριάδος στον Αδάμαντα της Μήλου
- 17:45** **Γεώργιος Κ. Γιαννίτσαρης**, Μεταβυζαντινός ναός στην Ευρυτανία
- 17:00** **Πέτρος Κουφόπουλος**, Παρατηρήσεις στην αρχιτεκτονική του βορειοδυτικού κτηρίου (βιβλιοθήκης) της μονής Κουτλουμουσίου Αγίου Όρους
- 17:15** **Ιωάννης Καρατζόγλου**, Ναοί της Τουρκοκρατίας περιοχής Φαλήρου – Πειραιώς
- 17:30** **Συζήτηση**
- 18:00** **Διάλειμμα**

ΜΕΣΗ ΚΑΙ ΥΣΤΕΡΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

και ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ

ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΗ, ΥΛΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΥΝ: Μελίνα Παϊσίδου και Πλάτων Πετρίδης

- 18:30** **Δημήτριος Παπανικολάου**, Ο επιγραμματοποιός της Παναγίας Σκριπούς και συναφείς τάσεις της κλασσικής φιλολογίας κατά τον 9ο αιώνα μ. Χ.
- 18:45** **Αρχοντούλα Αναστασιάδου**, Εργαστήρια εφυαλωμένης κεραμικής στη βυζαντινή Λάρισα
- 19:00** **Ελένη Μπαρμπαρίτσα**, Η καθημερινή ζωή στο Επάνω Κάστρο Άνδρου κατά την Βενετοκρατία (1205-1566) με βάση τα μεταλλικά ευρήματα των πρόσφατων ανασκαφών

- 19:15** | **Αναστάσιος Αντωνάρας**, Γυάλινες καντήλες του 17ου και του 19ου αιώνα από τον Ναό α΄ στο κάστρο του Πλαταμώνα
- 19:30** | **Βασιλική Ρόκου**, Το κεντημένο πορτραίτο *άρχοντα ιππέα* της μονής Αγίου Στεφάνου Μετεώρων: ένας λαϊκότερος μετα-βυζαντινισμός
- 19:45** | **Ελένη Βλαχοπούλου-Καραμπίνα**, Οι ιδιόμορφοι κεντημένοι επιτάφιοι της Κρήτης (17ος-19ος αιώνας)
- 20:00** | **Μαρία Τσιάπαλη**, Ο ναός της Παναγίας στην Κορωνησία του νομού Άρτας: η αποκάλυψη των τοιχογραφιών του 17ου αιώνα
- 20:15** | **Συζήτηση**
- 20:45** | **Λήξη της Απογευματινής Συνεδρίας**

Παρασκευή, 31 Μαΐου 2019

Πρωινή Συνεδρία

**ΜΕΣΗ και ΥΣΤΕΡΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ**

ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΥΝ: Μαρία Βασιλάκη και Αγγελική Κατσιώτη

- 9:00** | **Şükran Ünser**, Saints Julita and Cyricus: were they the silent protectors for women in childbirth in Byzantine Cappadocia?
- 9:15** | **Petrula Kostovska**, The donor's composition in the crypt of the church of the Archangel Michael near Prilep
- 9:30** | **Κωνσταντία Κεφαλά**, *Αποφθέγματα Γερόντων* και η εικαστική τους απόδοση στην τράπεζα της Πάτμου
- 9:45** | **Ευάγγελος Φραγκοτινός**, Άγνωστη παράσταση δωρητή στον Άγιο Νικόλαο του Κασνίτζη στην Καστοριά και η δεύτερη φάση ιστόρησης του ναού
- 10:00** | **Φανή Λυτάρη**, Η άγνωστη βυζαντινή φάση τοιχογράφησης του ναού του Αγίου Θεοδοσίου στον Γάβρο Καλαμπάκας
- 10:15** | **Ειρήνη Πάνου**, Ο ναός της Αγίας Άννας και του Αγίου Νικολάου στο Δραπέτι Ηρακλείου
- 10:30** | **Συζήτηση**
- 11:00** | **Διάλειμμα**

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΥΝ: Μαρία Καζανάκη-Λάππα
και Μαρία Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου

- 11:30** **Νανώ Χατζηδάκη**, Ακατάγραφη λεπτομέρεια σε κρητική εικόνα της Γέννησης του Χριστού
- 11:45** **Νάσα Παταπίου**, Η Κοινωνία των Αποστόλων: νέα στοιχεία για μια εικόνα του 16ου αιώνα
- 12:00** **Αγγελική Στρατή**, Η ζωγραφική του Ονούφριου Αργίτη, πρωτοπαπά Νεοκάστρου. Σχόλια και παρατηρήσεις
- 12:15** **Ιωάννης Βιταλιώτης και Ahilino Palushi**, Ένα πρώιμο τεκμήριο του έργου των ζωγράφων από το Λινοτόπι; Οι τοιχογραφίες του ναού του Σωτήρος στο Tremisht της Πρεμετής (1560)
- 12:30** **Αλεξάνδρα Κωσταρέλλη**, Άγιος Νικόλαος στην Άνω Βάθεια Ευβοίας: επισημάνσεις μετά τις εργασίες συντήρησης του ζωγραφικού διακόσμου
- 12:45** **Σταυρούλα Σδρόλια**, Παραστάσεις κτητόρων στη Θεσσαλία κατά τον 16ο αιώνα
- 13:00** **Ελισάβετ Πανέλη**, Οικογενειακά πορτρέτα κτητόρων σε εκκλησίες της Μολδαβίας του 16ου αιώνα
- 13:15** **Ηλίας Καραλής**, Το εικονογραφικό θέμα των Επτά Μυστηρίων στη μεταβυζαντινή μνημειακή ζωγραφική της Ηπείρου
- 13:30** **Συζήτηση**
- 14:00** **Λήξη της Πρωινής Συνεδρίας**

15:00 – 16:30 Ετήσια Γενική Συνέλευση των μελών
της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Εκθέσεις πεπραγμένων 2018-2019:

(α) του Διοικητικού Συμβουλίου και

(β) της Εξελεγκτικής Επιτροπής Οικονομικής Διαχείρισης

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ
Ιδεολογική και πολιτισμική πρόσληψη του Βυζαντίου
από τους άλλους λαούς (7ος-15ος αιώνας)

Απογευματινή Συνεδρία

17:00 | **Μαρία Παναγιωτίδη-Κεσίσογλου**, Εισαγωγή στο Ειδικό Θέμα: Ιδεολογική και πολιτισμική πρόσληψη του Βυζαντίου από τους άλλους λαούς (7ος-15ος αιώνας)

ΔΥΣΗ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΥΝ: Δημήτρης Αθανασούλης
και Ιουλία Παπαγεωργίου

17:15 | **Νικόλαος Γκιολές**, Βυζαντινή τέχνη και κεντρική Ευρώπη την εποχή των Οθωνιδών (Εισήγηση)

17:45 | **Vladimir Agrigoroaei**, The ‘Greek whispers’ in the literature and art of 12th century France

18:00 | **Desi Marangon**, Λατινικές επιγραφές, ελληνικά γράμματα. Η υποδοχή του βυζαντινού προτύπου στις επιγραφές του παρεκκλησίου του Αγίου Ισιδώρου στη Βενετία

18:15 | **Mark J. Johnson**, Byzantine typography and metrology in the Norman church of St. Mary of the Admiral, Palermo

18:30 | **Συζήτηση**

19:00 | **Διάλειμμα**

ΔΥΣΗ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΟ (συνέχεια)

ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΥΝ: Παναγιώτης Λ. Βοκοτόπουλος
και Νανώ Χατζηδάκη

19:30 | **Μαρία Χρονοπούλου**, Η βυζαντινή διακοσμητική παράδοση στο λατινικό βασίλειο της Ιερουσαλήμ κατά τον 12ο αιώνα: τα πρωτογράμματα των λατινικών κωδίκων Par. lat. 276 και του Vat. lat. 5974

- 19:45** | **Μαρία Ντούρου-Ηλιοπούλου**, Η πρόσληψη του Βυζαντίου από τους Δυτικούς μετά την Τέταρτη Σταυροφορία
- 20:00** | **Θανάσης Μαΐλης**, Τι είδε ο Γερμανός; Η μαρτυρία του Konrad Grünenberg και η σημασία της για την εξέλιξη του τέμπλου στην Κρήτη
- 20:15** | **Δημήτριος Δ. Τριανταφυλλόπουλος**, Λειτουργικό δράμα: ανάμεσα σε Βυζάντιο και Δύση. Μία εικονολογική προσέγγιση
- 20:30** | **Χρύσα Μαλτέζου**, Οι Βυζαντινοί στη θεώρηση των Δυτικών κατά την ύστερη βυζαντινή εποχή (Εισήγηση)
- 21:00** | **Συζήτηση**
- 21:30** | **Λήξη της Απογευματινής Συνεδρίας**

Σάββατο, 1 Ιουνίου 2019

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ (συνέχεια)
Ιδεολογική και πολιτισμική πρόσληψη του Βυζαντίου
από τους άλλους λαούς (7ος-15ος αιώνας)

Πρωινή Συνεδρία

ΑΡΑΒΕΣ, ΙΣΛΑΜ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΥΝ: Παγώνα Παπαδοπούλου
 και Βασιλική Φωσκόλου

- 9:00** | **Anis Chaaya**, Surviving Byzantine cultural elements in the Land of Lebanon (Εισήγηση)
- 9:30** | **Alicia Walker**, Byzantine art in the Islamic world (Εισήγηση)
- 10:00** | **Asnu-Bilban Yalçin και Zeki Boleken**, The Diyâr-i Rum/Anatolian paradox: How the Seljuk Turks have seen the Byzantine art
- 10:15** | **Nergis Ataç**, Byzantine artistic elements in Rûm Seljuk architecture
- 10:30** | **Παντελής Γ. Φουντάς**, Ισλαμικά τεμένη 7ου-10ου αιώνας: δείγματα

άμεσης πρόσληψης τύπων, μορφών και τρόπων κατασκευής από την χριστιανική αρχιτεκτονική και διακοσμητική

- 10:45** **Μελομένη Περδικοπούλου**, Βυζαντινές διακονίες και οθωμανικά ιμαρέτ: Η πρόσληψη της χριστιανικής φιλανθρωπίας στην ισλαμική παράδοση
- 11:00** **Νικόλαος Λεβεντάκης**, Ενδείξεις απήχησης επαφών της Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως με εμίρηδες του Χάνδακα (858-925)
- 11:15** **Θεοδώρα Ζαμπάκη**, Η οικονομία του κράτους των Αββασιδών και η αναζήτηση τεχνολογίας παραγωγής χρυσού στο Βυζάντιο
- 11:30** **Ιωάννης Βολανάκης**, Σχέσεις Βυζαντίου και Ουζμπεκιστάν κατά το πρώτο μισό του 14ου αιώνα
- 11:45** **Συζήτηση**
- 12:15** **Διάλειμμα**

ARMENIA, GEORGIA ΚΑΙ BYZANTIO

ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΥΝ: Χαράλαμπος Μπακιρτζής
και Αναστασία Δρανδάκη

- 12:45** **Ιωάννα Ράπτη**, Προσλήψεις και παραλλαγές του Βυζαντίου: τρεις αρμενικές πρωτεύουσες (Εισήγηση)
- 13:15** **Armen Kazaryan**, Searching Byzantine reminiscences in the metropolitan school of the 10th-11th-centuries Armenian architecture
- 13:30** **Νικόλαος Φύσσας**, Προσλήψεις του Βυζαντίου στη Γεωργία: Η μαρτυρία των έργων τέχνης (Εισήγηση)
- 14:00** **Eka Chikvaidze και Nana Mrevlishvili**, The relation between Georgian and Byzantine Hagiographic Canons
- 14:15** **Ketevan Tatishvili**, Hymns dedicated to Hilarion of Georgia, one of the Georgian Saints who carried out activities in Byzantium
- 14:30** **Ekaterina Dughashvili**, A Georgian-Greek manuscript from the Saint Petersburg Collection (0.1.58) (15th century)
- 14:45** **Συζήτηση**
- 15:15** **Λήξη της Πρωινής Συνεδρίας**

ΡΩΣΙΑ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΥΝ: Σοφία Καλοπίση-Βέρτη
και Αικατερίνη Δελλαπόρτα

- 17:30** **Andrey Vinogradov**, Adaptation of middle Byzantine church models on the northern periphery of Byzantium: Caucasus and Rus’
- 17:45** **Παυ Αντίπον και Anna Freze**, Architecture of the Archbishop’s residence in Novgorod: between Western and Byzantine traditions
- 18:00** **Tatiana Tsarevskaya**, Artistic and ideological trends in the fresco decoration of the Vladychnaia (Archbishop’s) Chamber in Velikij Novgorod
- 18:15** **Pavla Gkantzios Drápelová**, Βυζαντινές επιρροές στα νομίσματα στο κράτος των Ρως (10ος-11ος αιώνες): συμβολισμός και εξουσία
- 18:30** **Elena Saenkova**, Η αμφιπρόσωπη εικόνα «Παναγία δεομένη και η μάρτυς Ιουλιανή», του πρώτου τρίτου του 13ου αιώνα και η σχέση της με τα λείψανα και τα κειμήλια από την Κωνσταντινούπολη
- 18:45** **Anna Zakharova**, Painting in Pre-Monghol Rus’. Reception and development of Byzantine tradition (Εισήγηση)
- 19:15** **Συζήτηση**
- 19:45** **Λήξη της Απογευματινής Συνεδρίας**
- 19:45** **Απολογισμός του Συμποσίου**
- 20:00** **Παρουσίαση του Μ’/40ού τόμου του Δελτίου της ΧΑΕ (2019)**
- 20:15** **Απονομή του βραβείου «Μαρία Σ. Θεοχάρη», χορηγία του ιδρύματος «Περικλής Σ. Θεοχάρης»**
Απονομή του βραβείου «Νικόλαος Β. Δρανδάκης», δωρεά της καθηγήτριας Sharon E. J. Gerstel
- 20:30** **Δεξίωση**
- 21:30** **Λήξη του 39ου Συμποσίου Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας**

